

Яценко Таміла Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
tamilakod@ukr.net

НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРИ В 5-6 КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: українська література, інтегрований курс літератур, модельні навчальні програми, інтеграція, текстуальне вивчення, позакласне вивчення, теорія літератури, мистецький контекст.

Зміна парадигми шкільної літературної освіти передбачає модернізацію її змісту та створення інноваційного навчального і методичного забезпечення. На основі нового Державного стандарту базової загальної середньої освіти (2020) створено типову освітню програму, що регулює підготовку модельних навчальних програм мовно-літературної галузі для адаптаційного циклу навчання. Так, в Інституті педагогіки НАПН України розроблено модельні навчальні програми для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти «Українська література» та «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)», яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОН України № 795 від 12 липня 2021 року) [1; 2].

Акцентуємо на тому, що «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів – новий навчальний предмет у закладах загальної середньої освіти, упровадження якого зумовлено сучасними освітніми завданнями та соціальними викликами. Цей інтегрований курс є послідовним продовженням літературного курсу початкової школи, у межах якого школярі ознайомлювалися з творами української та зарубіжної літератур. Програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів побудована з урахуванням мультидисциплінарного підходу до організації інтегрованого навчання. Інтеграція літературного курсу реалізується на основі спорідненості змісту основних тем шкільних курсів української та зарубіжної літератури для 5–6 класів. Окрім того, програма ґрунтується на засадах інтеграції, доцільної для адаптаційного циклу шкільної літературної освіти: методичної (спільні методи і прийоми навчання української та зарубіжної літератури) та діяльнісної (спільні види навчальної діяльності у процесі вивчення творів української та зарубіжної літератури). Водночас акцентовано на необхідності звернення до специфічних методів і прийомів вивчення творів зарубіжної літератури, зокрема таких, як робота з текстом перекладу та оригіналу, порівняння варіантів перекладу художнього твору тощо.

Програми зорієнтовані на компетентнісне навчання літератури, що досягається шляхом розкриття можливостей предметів шкільного літературного курсу для формування читацької і ключових компетентностей учнів 5–6 класів. Розуміння образного моделювання життєвих явищ, людських характерів, суспільних стосунків сприяє глибокому осягненню учнями вершинних творів класичної і сучасної української та зарубіжної літератур, формуванню духовно-моральних цінностей, активної життєвої позиції, розвитку естетичних смаків школярів. Синтез мистецтва художнього слова з літературознавчою наукою передбачає засвоєння молодшими підлітками науково обґрунтованого й чітко визначеного кола теоретико-літературних знань, які вони здобувають у процесі читання та аналізу художніх творів.

Означені модельні програми побудовано за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Структура програм включає результативні, змістові та процесуальні складники. Змістове наповнення рубрики «Очікувані результати» розроблено згідно з визначеними та індексованими в Державному стандарті базової середньої освіти щодо мовно-літературної освітньої галузі (додаток № 2) чотирма групами вимог до обов'язкових результатів навчання учнів 5–6 класів. Їх конкретизацію щодо опрацювання навчального матеріалу кожного тематичного розділу модельних навчальних програм розкрито відповідно до встановленої в Державному стандарті послідовності: 1) взаємодія з іншими особами в усній формі, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; 2) сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, зокрема інформаційних та художніх текстах класичної та сучасної художньої літератури (української), медіатекстах та використання інформації для збагачення власного досвіду й духовного розвитку; 3) висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови; 4) дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу.

У програмі з української літератури добір художніх творів для текстуального вивчення та позакласного читання зроблено з урахуванням їх художньої вартісності й читацьких інтересів сучасних учнів. Зокрема, рекомендовано для вивчення твори сучасних українських письменників, як-от В. Шевчука «Чотири сестри», З. Мензатюк «Арніка», «Дочка Троянди», «Таємниця козацької шаблі», М. Павленко «Хатка для Нехайка», Ю. Смаль

«Казка про Горошку», Г. Кирпи «Мова моя», В. Зубаря «Крила України», Т. Майданович «Найкраща Україна», «О Україно! Божий білий цвіт!», М. Морозенко «Вірність Хатіко», О. Сайко. «Гаманець», І. Калинця «Вертеп маленького хлопчика» та ін. У змісті програми інтегрованого курсу також передбачено твори сучасних письменників, зокрема й зарубіжних: Р. Дала «Чарлі і шоколадна фабрика», П. Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу», Т. Флетчера «Різдвозавр та Зимова Відьма», Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь», М. МакДоналдс «Джуді Муді та НЕнудне літо» та ін.

У рубриці «Пропонований зміст навчального предмета» презентовано різножанрові твори класичної і сучасної української та зарубіжної літератур, що відповідають віковим характеристикам та особливостям художнього сприймання молодших підлітків. Зміст програм доповнено творами про пригоди, фантастичні події, творами фентезі. Запропоновано твори української та зарубіжної літератур різдвяно-новорічної тематики (розділ «Різдвяні дива»), а також рекомендовано ознайомитися за вибором учителя чи учнів з літературними новинками (розділ «Найцікавіше з літературних новинок»).

У програмах виділено дві групи художніх творів: для текстуального вивчення (читання й аналіз) і позакласного читання (твори пов'язані з відповідними тематичними розділами програми). Деякі художні тексти, зокрема й напам'ять, можуть вивчатися за вибором учителя та учнів. Твори для позакласного читання подано до кожного розділу модельних навчальних програм, однак учитель, враховуючи читацькі інтереси своїх вихованців, самостійно визначає до яких конкретних тем буде проведено уроки такого типу.

Рубрика «Види навчальної діяльності» має рекомендаційний характер. До кожного тематичного розділу запропоновано види організації навчальної діяльності учнів-підлітків різного рівня складності: репродуктивного, пізнавально-пошукового та творчого характеру.

У програмах визначено теоретико-літературні поняття, формування та поглиблення яких буде методично доцільним під час вивчення учнями творів конкретного програмового розділу. Програми забезпечують етапну наступність і безперервність цього процесу, актуалізацію здобутих у початковій школі окремих теоретико-літературних понять.

У програмах передбачено реалізацію мистецького контексту в процесі вивчення художніх творів. Рубрика «Мистецький контекст» має рекомендаційний характер. Розгляд запропонованих мистецьких творів (образотворче мистецтво, музичне мистецтво, архітектура, скульптура, кіномистецтво, анімація тощо) сприятиме цілісному осмисленню учнями кожного літературного твору.

У програмах акцентовано на міжпредметних зв'язках, що передбачає актуалізацію здобутих знань учнів, зокрема на уроках зарубіжної літератури, історії, української та іноземної мов, музики та образотворчого мистецтва.

Отже, модельні навчальні програми «Українська література» та «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів відкривають широкі можливості для виявлення творчої ініціативи вчителя щодо досягнення основних очікуваних результатів навчання, орієнтують на таку систему вивчення творів української та зарубіжних літератур, яка б розвивала в учнів-підлітків інтерес до художньої літератури та інших видів мистецтва, сприяла формуванню світогляду, національної свідомості, духовно-моральних цінностей, естетичних смаків, розвитку читацької і ключових компетентностей.

Література.

1. Українська література. 5-6 класи : модельна навчальна програма; за наук. ред. Т. О. Яценко. Київ: Освіта, 2021. <http://lib.iitta.gov.ua/726056/>
2. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи : модельна навчальна програма. Київ: Освіта, 2021. <http://lib.iitta.gov.ua/726057/>